

Boros Lajos idézése

A kolczsvári képzőművészeti főiskolán az ötvenes évek elején diplomát szerzett nemzedék egyik súlyos egyénisége Boros Lajos. A főiskolán a naturális akadémikus szemlélet jegyében fogantatott tanításokon nevelték, s nehéz küzdelmet kellett folytatnia, amíg sikerült lehámozni magáról egy mesterséges mázt, s megtalálnia, kikísérleteznie azt a formanyelvet, amely érzése szerint korszerűbben, igazabban, hitelesebben fejezi ki a saját s közvetve a ma lelkületét. Küzdelmében atyja, tanító-mestere, eszményképe Mattis Teutsch János volt, akit Brassóban való letelepedése után személyesen is megismert, s aki elsősorban azzal hatott rá, hogy megtanította gondolkodni, festői szemmel nézni a világot, tisztelni az embert, s szeretni, tépőn-önmarcanglón szeretni azt a mesterséget, melynek a harcosává szegődött.

Megpróbálom őt megszólaltatni, idézni gondolatait, legszemélyesebb és legáltalánosabb vallomásait, s úgy bemutatni a kort, a művész feladatát, ahogyan ő látja... S ha ezekből a gondolatokból róla fogunk megtudni a legtöbbet, az a művészetszerető emberek hasznára lesz.

Először korunk művészetéről kérdezem. Boros Lajos így válaszol:

A XX. századi ember spirituálisabban, szellemibb szinten fogalmazza meg mondanivalóit. Régen amit láttak, megfoghatták. Ma a fizikai megjelenési formák tanulmányozásánál tovább jutottunk. A kézzelfogható valóságon felülit tudunk mondani a létről. Elvonatkoztatunk a konkrét jelenségtől, a dolgokat nemcsak megjelenési formájukban, hanem struktúrájukban is vizsgáljuk. Az emberi elmé örökké szerkeszt, épít, komponál. Új, a valóságban nem létező összefüggéseket hoz létre. Nem reprodukál, hanem alkot. A múlt század zsánerfestői stílusában jutott mélypontjára a művészet. Megszűnt alkotás lenni.

Most, amikor korunk lelkisége újra a szellemisséget, az elvonatkoztatást, a konstruálást és nem a rekonstruálást kéri, mintaképünknek inkább tekinthetjük az évezredekkel ezelőtti inka, maja vagy egyiptomi kultúrát, mintsem a századvégét. De mert mi ez utóbbiból származunk, le kell vetnünk, amit az ránk rakott. El kell dobnunk a béklyókat, hogy megtalálhassuk önmagunkat. Szeretnénk odaajutni, hogy gondolatainkat a szellemi és anyagi funkcionalitás primér szintjén fejezzük ki. S az absztrakció lényege éppen ez. Szellemi elvonatkoztatás által fejezem ki mondanivalómat. Hogy ismert vagy ismeretlen elemekkel, figurációkkal vagy nonfigurációkkal dolgozom-e, másodlagos kérdés. A kép tartalma már úgysem maga a megjelenített tárgy lesz, hanem a viszonylatok összessége fog új képzetet, képet teremteni. Mert a tárgyak elemi viszonyatainak mikéntje is módosíthatja az ember mondanivalóit. S a mikéntben nagy szerepe van ma a mozgásnak is a szín mellett.

Az élet minden megnyilatkozása a mozgással van összekötve. A statika is lehet mozgás. Nem létezhet soha olyan állapot, melyben nelenne mozgás. Korunkra fokozottan jellemző az aktivitás, a nyugtalanság. S mindenféle mozgás, legyen az fizikai vagy szellemi, tipikus az

egyénre. Az egyén komponálási módjával, azzal, ahogyan ezt a mozgást, ezt a belső tartalmat kivetíti, önmagát adja. Az önmaga felérezte kort. Annak lelkületét.

Az alkotás folyamatáról a művész így vall:

A képzőművésznek, az alkotónak soha nem érzelmeket kell kifejeznie, hanem állapotot. Olyan objektív állapotokat, amelyek nem kifejezik, hanem kiváltják az érzelmeket. A természet sem kifejezője, hanem előidézője, felkeltője az érzelmi reagálásnak. A virágos, napsugaras rét hat rám, vídamságra, életörömré hangol. Én, a művész nem közölni akarom az érzelmeimet, mert azok nem biztos, hogy érdeklik az embereket. Inkább olyan jelrendszert hozok létre, amellyel az a vágyam, hogy más is azt érezze, amit én. A kép így nem érzelmei kifejezője, hanem felkeltője lesz. Ha az utóbbi hatást eléri, csak akkor nevezhető alkotásnak. S ehhez a művésznek elsősorban belső intuícióra van szüksége. Nem húzhatok egy vonalat sem, amíg nem érzem a külső és belső kényszer hatását. Amíg nem muszáj, nem törvény, nem szükségszerűség, hogy azt a vonalat meghúzzam. Lételem megnyilatkozása ez, s az adott pillanatban semmi esetre sem tudatos.

Az inspirációt és ihletet velünk született dolognak tartom. Járunk, beszélünk, élünk. Valahogy, nem ismert módon, a lelkünkben felgyűlnek a dolgok, s egy adott ponton feszültséget hoznak létre. Míg azt le nem vezetted, nem vagy nyugodt.

Sohasem világos, hogy mit is akarsz. Nem lényeges a motívum, a tárgy. Mindig ugyanazt a létérzést fejezzük ki különböző motívumokon át. Minden intuitív úton jön létre. A téma csak ok, kifogás ahhoz, hogy ami felgyűlt bennünk, elmondhassuk. S én a valóságról csak annyit tudok elmondani, amennyi bennem van. A lét tükröződik bennem. De a művészet nem tükröződés, hanem az ember lelki és fizikai állapotának kifejezése. Önkifejezés. S minden alkotás: eredeti, mert bennem jön létre. A természet nem teremtett kalapácsot, hogy én tükrözsem. Az az én emberi fogantatású alkotásom. Szellemem produkciója. Egyszerűsítésnek, absztrakciónak, újratemtésnek az eredménye.

Alkotás közben minden ember olyan kompozíciós szerkezeteket keres, amelyekkel legkézenfekvőbben fejezheti ki önmagát. Még a kompozíciós struktúra is jellemző a szerzőjére. A vertikális, horizontális, diagonális vagy a koncentrikusság és excentrikusság egységesek mindenki számára. De ahogyan élünk velük a kompozícióban, az mindig egyéni.

Az egyéniség szerepe a művészetben a társadalommal való kölcsönhatásban mutatkozik meg. Feladata: vagy kifejezni a társadalmat jelenlegi állapotában, vagy megmutatni a következő lépést.

Aktivizálni kell, ha passzív a társadalom.

Csillapítani, ha túlságosan aktív.

A művésznek tevékenyen kell hatnia a társadalom mozgására. Amolyan erjesztő szerepet kell betöltenie. De közömbösnek semmi esetre sem szabad lennie.

És ezek után villantsuk fel itt Brassó mellett, a hosszúfalusi műteremben azokat az éveket, melyek során Boros Lajos e művészeti nézeteket önmaga számára kialakította. Újra ő veszi át a szót:

Tulajdonképpeni festői pályafutásomat azzal kezdtem, amikor megszületett bennem a törekvés, hogy a hatást minél intenzívebb színvilágon keresztül érjem el. Fiatalos, tavaszi színek éltek bennem, örültem nekik, s ezt másokban is fel akartam ébreszteni. Az egykor visszahúzódo, gátlásos gyermek döbönt rá itt, hogy mindent, ami bennünk van, örömet, vágyat, lelkesedést és életünk filozófiáját színekkel is lehet tolmácsolni.

Aztán kezdtem önmagannak felfedezni a lefesthető háromdimenziós formát, ami kizárta a kontraszt-színekre épülő kifejezést. Feleslegessé tette a színeket. Így alakult ki szürke periódusom. Út volt ez a stilizálás felé. Olyan szintézist kerestem, amelyben minden összefüggésben van mindennel. Hiszen a valóságban és mindenben részt vesz minden.

1963 tájt újra visszatértem a színekhez, melyekhez mindig vágytam. Régebben csak síkban láttam. Két dimenziós képet festettem. Aztán felhasítottam a felületet, hogy a harmadik dimenzió is szerepet kapjon. Az anyag rendezésének és megjelenítésének volt ez egy jól meghatározható állomása.

Ma a formák mozgását és a nekik megfelelő színvilágot egységben próbálom kifejezni. Régen a forma és a szín külön probléma volt. Most egységben jelentkezik a kettő. A rajzot módosítom a szín által, a színt a rajz által.

Önkifejezés, életérzés, állapot. Ezeket akarom megfogalmazni. Harsogóan vidámat, drámaian vidámat, tragikusan vidámat, cinikust. Lelki, fizikai állapotokat.

Mi egy meglehetősen drámai periódusban élünk. A mán keresztül szeretném kifejezni a teljességet. Klasszikusan legyen érzékeltetve a zaj, a zavar. Az örök emberi életérzésen át. Adjak valami végérvényeset is az emberiség számára... A ma emberéhez beszélve egyszerre váltsam ki a végtelenség és a végesség érzését.

A beszélgetés itt véget ér. Most már a műveké a szó.

Boros Lajos: Cement

